

A NŐGYŰLÖLET EREDETE A PATRIARCHÁLIS TÁRSADALOMBAN: PSZICHODINAMIKAI ÉS KULTURÁLIS MEGFONTOLÁSOK

KENGYEL JUDITH GABRIELLA¹, MIRCSE ANDREA², KÁNTÁS ÉVA MAGDOLNA³,
TREUER TAMÁS⁴

“És a nők mindig szegények voltak, nemcsak az elmúlt kétszáz évben, hanem az idők kezdete óta”

Virginia Woolf

Absztrakt

Napjainkban a patriarchális társadalom lassú felbomlása mellett egyre erősödnek a nőkkel szembeni előítéletek, félelmek, és ezzel együtt a gyűlöletkeltő elemek a közbeszédben és a párkapcsolatokban egyaránt. A szerzők kultúrtörténeti áttekintésükben bemutatják a nőgyűlölet (mizogínia) eredetét, és ezzel összefüggésben a feminizmus négy hullámára adott társadalmi reakciókat. Áttekintik azt is, hogy a kora pszichoanalitikus elméletek hogyan táplálták a férfiak félelmét a nőkkel szemben és milyen egyoldalú volt a korai pszichoanalízis nőiségképe, valamint, hogy ez milyen formában jelenik meg ma az elméleti szövegekben. Hogyan tévedhetett ekkorát Freud a nőkkel kapcsolatban, miközben ő volt az az ember, aki a saját és mások érzelmi nehézségeinek érzékeny önvizsgálatából képes volt megteremteni a személyiségműködés, a pszichopatológia és a kezelés egyetemes megértését és alapjait? Hogyan tévedhetett ekkorát Ferenczi, akit ma az interszubjektivitás korai előfutáraként is tisztelünk, szintén a nőkkel kapcsolatban? A cikkben a szerzők a társadalompszichológiai, egyéni fejlődéslelektani folyamatok transzgenerációs mikrotraumáinak szerepére is rámutatnak a nőgyűlölet jelenségének fenntartásában. A szerzők hipotézise szerint az egyéni mikrotraumák generációs ismétlődése és ezek pszichodinamikai összejátszása nagyon megnehezíti a nőgyűlölettel szembeni küzdelmet.

Kulcsszavak: nőgyűlölet, pszichoanalízis, szexizmus, patriarchális társadalom, filozófia

Bevezetés

A nőgyűlölet, vagyis a mizogínia és a nő elleni diszkrimináció olyan probléma, amely nemcsak az elmúlt évszázadokra, hanem a történelem előtti időkre is visszavezethető, amikor is elkezdődött a nőiség szisztematikus leértékelése. Ezt legnyilvánvalóbban a vallási gyakorlatok változásán keresztül lehet megfigyelni, ugyanis az istennők évezredek óta tartó aktív háttérbe szorítása, kultuszuk felfüggesztése, vagy férfi

¹ egyetemi tanársegéd, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar

² pszichológus, Alkohol- és Drogsegély Ambulancia, Veszprém

³ pszichológus, Questionardo Ltd., London

⁴ pszichiáter, pszichoterapeuta, Rózsakert Medical Center, Budapest

istenképpé alakítása szükséges volt a férfias privilégium legitimálásához. Továbbá, a nők szexualitása mind a vallási, mind pedig a világi diskurzusban az ellenőrzés és kontroll elsődleges célpontjává vált. A mindennapi életben a nők szexualitásának ellenőrzése az apasági biztonságot jelentette. A magán-, állami- és politikai erőforrások patriarchális kontrollja a nők szerepelvárásait úgy alakította át, hogy azok minél jobban szolgálják a férfiak, a család, az állam és a vallás érdekeit. Éppen ezért a független nők különösen problémássá váltak a patriarchátus számára, ami egyre inkább a vagyonfelhalmozás köré és annak védelmére épült fel. A nők férfiakra utaltsága tehát a javak feletti kontroll egyszerű megszerzésének és megtartásának legfőbb eszközévé vált. A patriarchátus folyamatosan háborút vív a nők függetlensége ellen, és ez mindig a szexuális erkölcsről szóló diskurzussal társul, amely továbbra is egy alapvetés. A huszonegyedik századi társadalmi kontroll narratívája is ebbe illeszkedik.

A nők az évszázadok során minden lehetőséget megragadtak az önállóság elérésére, amelyet a patriarchátus alapvető fenyegetésnek tekint a társadalmi modelljére nézve. A patriarchátus erre adott válasza a nők életének diszkurzív irányítása, amely a társadalmi viszonyokban és párkapcsolatokban nőgyűlölő értékektől erős túlsúllyal jelenik meg.

A nőgyűlölet kialakulása összefügg a patriarchális társadalom kialakulásával

A nőgyűlölet, vagyis a nők iránti ellenszenv és gyűlölet, egy régóta jelen lévő társadalmi jelenség, amelynek gyökerei az emberiség korai történelmére nyúlnak vissza. A nőkkel szembeni előítéletek és diszkrimináció a patriarchális társadalmakban alakultak ki, amelyek az erő és hatalom koncentrációját férfiak kezében tartották. Bár az emberiség történelme során a nők szerepe és státusza számos társadalmi változáson ment keresztül, írott történelmünk legnagyobb részében a férfiak voltak az uralkodók és a hatalom birtokosai, a nőknek pedig kevesebb jog és lehetőség állt rendelkezésére. Az ilyen patriarchális társadalmi rendszerekben a nők alárendelt szerepet kaptak, amelybe sok esetben a fizikai és szellemi erőszak eszközeivel lettek belekényszerítve. Mivel a nők elleni erőszak és diszkrimináció gyakran a társadalmi normák és a kulturális gyakorlatok részei voltak, az ilyen magatartásokat a társadalom elfogadta és támogatta, amely nagyban hozzájárult a női nem leértékeléséhez. Ez a rendszer elsősorban az ősi mezőgazdasági társadalmakban alakult ki, amikor a termelés és a tulajdonjogok átvitele a férfiak kezébe került. A nők szerepe ebben az időszakban a gazdasági termelésben és a társadalmi vezetésben is csökkent, és a családi szerepek szűk körére korlátozódott. A patriarchális társadalom kialakulásának folyamatában az emberek számos olyan értékrendet alakítottak ki, amelyek a férfiakat előnyösebb helyzetbe hozták a nőkkel szemben. Az ilyen értékrendek közé tartozik a nemi szerepek merev megkülönböztetése, a női tulajdonjogok korlátozása, valamint a nők szexualitásával kapcsolatos sztereotípiák és tabuk létrehozása. Ezek az értékek és sztereotípiák a nők társadalmi megítélésében és státuszában is tükröződtek és tükröződnek a mai napig is, hozzájárulva a nőgyűlölet kialakulásához. A nőgyűlölet számos formában jelenik meg, beleértve a nők fizikai és pszichológiai bántalmazását, a nők szexuális tárgyként való kezelését, valamint a nők gazdasági, politikai és társadalmi kirekesztését.

Számos elmélet létezik a patriarchátusról, melyek magyarázzák kialakulását, ilyenek a szociális szerep elmélet (lásd Eagly 1987), a rendszerigazolás (Jost–Banaji

1994) és a szociális dominancia elmélet is (Sidanius-Pratto 1999). A legelterjedtebb elmélet azt fogalmazza meg, hogy a férfiaknak nagyobb a fizikai erejük, mint a nőknek, ezért nekik kell vezetniük a közösséget. Ez az elmélet figyelmen kívül hagyja, hogy a nők általában jobban ellenállnak az éhségnek, a betegségeknek és a fáradtságnak, mint a férfiak. A történelem emellett megmutatta, hogy a nagyobb fizikai erővel rendelkezők általában főleg a kétkézi munkában jeleskednek, míg a társadalmi és politikai hatalomhoz nincs szükség fizikai erőre. Az az elmélet, miszerint a férfiak azért kezdték uralni a nőket, mert biológiailag agresszívebbek, szintén érvényét veszti, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a háborúkat nem csak az agresszióval lehet megnyerni. A világ sikeres vezetői elsősorban intellektuális képességeiknek és diplomáciai érzéküknek köszönhetően nyerték meg a konfliktusukat. Olyan sztereotípiák is fenntartják ezt, amelyek a nőket jobb „manipulátornak és megbékítőnek” tartják, azaz nem képesek határozott autoriter vezetésre, amiről szintén azt gondolják, hogy szükséges a politikai sikerhez. Az is egy uralkodó elképzelés, hogy az idő múlásával a férfi gének ambiciózusabbá és versenyképesebbé váltak, míg a női gének alárendeltebbé és függőbbé váltak ahhoz, hogy gyerekeket nevelhessenek. Ez nyilvánvalóan téves, hiszen a gyermeknevelés számos aspektusát meg lehet osztani a férfiakkal, és a függőség ehhez nem szükséges.

A patriarchális társadalom és a nőgyűlölet viszonyának megértéséhez érdemes röviden áttekinteni a feminizmus négy hullámának céljait, eredményeit, valamint az arra adott társadalmi reakciókat. A feminizmus az elmúlt évszázadokban egyre fontosabbá vált a társadalmi és politikai vitákban, ahol a nőmozgalmak a nők egyenlő jogainak és lehetőségeinek érvényesítéséért és a nők elleni diszkrimináció és erőszak elleni harcban vesznek részt. A feminizmus történetében négy hullámot lehet megkülönböztetni, amelyek mindegyikének különleges jellemzői és céljai voltak. Az első hullám, amely az egyenlő választójog és a tulajdonjogok megszerzését tűzte ki célul, a 19. század végén és a 20. század elején jelent meg. A második hullám a 1960-as években és 1970-es években ment végbe, amikor is a nők szexuális szabadságáért és az egyenlő bánásmódért harcoltak a munkahelyeken és az oktatási intézményekben. A harmadik hullám a 1990-es években kezdődött, fókuszában pedig a női test és szexualitás állt, valamint az előítéletek és a társadalmi sztereotípiák elleni küzdelem.

Az eddigi utolsó, negyedik hullám a 2010-es években alakult ki, és egyre inkább az interkulturalitásra és az összekapcsolódásra koncentrál. Az online térben jelentős mozgalommá vált, és fókuszában az LMBTQIA+ közösség és az igazságosság állt. A feminizmus hullámai sok vitát, valamint heves társadalmi és politikai reakciókat váltottak ki. A feminizmus elleni reakciók különböző formában jelennek meg és leginkább azon férfiak felől érkeznek, akik féltik a hatalmukat és privilégiumaikat; ide értve többek között a konzervatívokat, akik ellenzik a társadalmi változásokat, valamint a vallási és szélsőséges csoportokat, akik ellenzik a nők egyenlő jogait és a feminizmust. A feminizmus tehát továbbra is olyan fontos társadalmi kérdés marad, amely minden valószínűség szerint még további vitákat és heves reakciókat fog kiváltani az elkövetkező években.

Napjainkban a patriarchális társadalom fokozatos felbomlásának vagyunk tanúi, így a kulturális civilizáció változásával a nők elnyomása is egyre szubtilisebb, rejtettebb formákat ölt. A fejlett társadalmakban ugyan a nők jogainak és lehetőségeinek korlátozása már sokat enyhült, a nőkkel szembeni előítéletek és diszkrimináció továbbra is mélyen gyökerezik még a legprogresszívebb társadalmakban is.

A szexizmus elméleti keretei

A patriarchális társadalom berendezkedésének egyik fő pillére a nők férfiaknak való alárendeltsége (West–Zimmerman 1987). Számos kutatás alátámasztja hazánkban is a hagyományos nemi szerepek támogatottságát (Fodor–Balogh 2010; Pongrácz 2005), mely a hagyományos munkamegosztás támogatottságára mutat rá, ami szerint a nők elsődleges feladata a háztartás vezetése és az utódgondozás.

Swim és Hyers (2009) definíciója alapján a szexizmus a biológiai nem alapján történő hátrányos megkülönböztetést jelenti, továbbá az olyan individuális és társadalmi szinten megnyilvánuló gyakorlatokat, melyek fenntartják ezt az egyenlőtlenséget. A szexizmust a kutatások többféleképpen csoportosítják. Az egyik típusú csoportosítás a hagyományos, illetve a modern szexizmus megkülönböztetése. A hagyományos szexizmus a nem tradicionális nemi szerep orientációjú nők hátrányos megkülönböztetését foglalja magában, amely lehetőséget biztosít a férfiaknak magasabb pozíciók betöltésére, így a nőknek egy férfiaktól függő, alárendelt szerepet biztosít. A hagyományos szexizmus társadalmi elfogadottsága egyre kevésbé van jelen a társadalomban a nőmozgalmaknak köszönhetően. Ezzel szemben a modern szexizmusra a látszategyenlőségbe vetett hit, illetve a szexizmus rejtettebb formái jellemzőek. A modern szexista hiedelmek elutasítják a nőmozgalmakat és a – feltételezett – pozitív diszkriminációt. Úgy vélik, hogy mivel már megvalósult az egyenlőség, ezért nincsen szükség további intézkedésekre annak megvalósításához (Szabó 2008).

Az ambivalens szexizmus elmélete

Egy másik típusú csoportosítást az ambivalens szexizmus elmélete (Glick–Fiske 1996) tükrözi, amely magában foglalja a jóindulatú, illetve az ellenséges szexista hiedelmek különválasztását. A szerzők a két típusra olyan legitimáló mítoszokként tekintenek, melyek funkciója a csoportok közötti egyenlőtlen viszonyok igazolása és fenntartása (Glick–Fiske 2006). Az ellenséges szexizmus olyan hiedelmeket foglal magában, mely szerint a nők a férfiak elnyomására törekszenek, és leginkább azok a nők a célpontjai, akik nem felelnek meg a hagyományos nemi szerep elvárásoknak (Moya-Garofano et al 2022), vagyis a családdal szemben a karriert részesítik előnyben, versengőek és kompetensek. A patriarchátus teremt meg és tartja fenn az ellenséges szexista vélekedéseket, amelyben a szexualitás és utódnemzés is nagy szerepet kap. Az ellenséges szexizmus nőképehez tartozik a szexualitása által hatalmat gyakorló nő képe is – ez egy fordított függőségi viszonyra enged következtetni, mivel a férfiak reprodukciós sikere a nők döntésének függvénye, mely negatív érzéseket, dühöt, félelmet ébreszt bennük, de igényeik kielégítéséhez szükségük van a nőkre, így egy kölcsönös, érzelmi függés jön létre, amely az ellenséges szexista vélekedésekkel szemben a jóindulatú szexizmus megjelenésének ad táptalajt (Glick–Fiske 2006).

A jóindulatú szexizmus a hagyományos nőkép és szerepek idealizálását, valamint az ezzel azonosuló nők patriarchális védelmezését jelenti. A jóindulatú szexizmus védelmét élvező nők törékenyek, jellemző rájuk az ártatlanság és tisztaság eszménye, ellenben alávetik magukat a férfiak vágyainak, így számukra szerethetővé válnak – ám így a kompetenciájukat nem ismerik el (Kozma–Kocsor 2018).

A jóindulatú szexizmus jutalomként is funkcionál a tradicionális nemi szerep elvárásoknak megfelelő nők számára például az által, hogy biztosítja számukra azt a paternalista védelmet, mellyel arra megpróbálják meggyőzni a nőket, hogy fogadják

el alárendelt helyzetüket. Szarka és munkatársai (2022) kutatásukban a politikai színtéren megjelenő szexista megnyilvánulásokat elemezték, és arra jutottak, hogy még ezen a téren is sűrűn megjelenik az a bevett gyakorlat, miszerint amikor jutalmaznak a nőket, a nemük kiemelésével együtt csupán gondoskodó, alárendelt szerepkörökben mutatják be őket, amellyel megerősítik és fenntartják a nemi sztereotípiákat és így az egyenlőtlenséget. Ez a jelenség nem új, a vallásos írásokban még régóta alkalmazzák ezt a taktikát (pl., „Amikor a Jóisten megteremtette a nőket, úgy gondolta, hogy „nem jó az embernek egyedül lenni, alkotok hozzáillő segítőtársat” (1Móz 2,18) Ilyen segítőtársak a nők, legyen szó akár a gondoskodó hölgy családtagokról, figyelmes osztálytársnőről, segítőkész kolléganőről, kedves szomszédasszonyról, még kedvesebb eladónőről. Éljenek tehát a nők, életünk segítőtársai!”).

Az ellenséges szexizmus ezzel szemben a fenyegetés eszköze, amellyel a patriarchális társadalom igyekszik “betartatni” a nőkkel a sztereotip nemi szerepelvárásokat, és szociális büntetéseket helyez kilátásba, ha például egy nő szabados szexuális életet él (ilyen jelenség például az ún. “slut-shaming”) vagy ha egy nő a karriert helyezi előtérbe (erre épül a “backlash” jelensége is; Connor et al 2017). Ez utóbbira jó példát találtak Szarka és munkatársai (2022) a politikai térben megjelenő szexizmussal kapcsolatban: „Tessék példát mutatni a normális családból, és akkor utána majd lehet a nőknek érvényesülni.”

Az ambivalens szexizmus elmélete a nemek közötti kapcsolatok több szinten tetten érhető ambivalenciáját is kijelöli, melyek három dimenzió mentén figyelhetők meg: hatalmi dinamika, nemi differenciáció és a heteroszexuális kapcsolatok dinamikája. A hatalom esetében az ambivalenciát a nők leuralása és a nők védelmezése között érhetjük tetten, melyeket a paternalista viselkedés két végpontjaként határozhatunk meg. A nemi differenciáció bizonyos biológiai különbségek jelentőségének hangsúlyozásában jelenik meg; az egyes nemekhez kötődő tulajdonságok részei azoknak az elfogadott tulajdonságcsoporthoz, amelyek tipikusan férfiakhoz vagy nőkhez köthetők, így a két nem “kiegészíti” egymást. Ide tartoznak azonban azok a negatív tulajdonságok is, amelyeket a másik nem képviselőihez csupán a sztereotípiának köszönhetően társítanak. Végezetül pedig, a heteroszexuális kapcsolatok terén az intimitás és az erőszak végpontjai biztosítják az ambivalenciát (Szabó 2008). A heteroszexuális intimitás jelentőségét támasztja alá az is, hogy a meleg férfiak jelentősen alacsonyabb elköteleződést mutatnak a jóindulatú szexista attitűdök felé, mint a nőktől intimitás tekintetében függőségi viszonyban lévő heteroszexuális társaik (Kántás, 2022; Kántás– Kovács 2022).

Glick és munkatársai (2000) egy nemzetközi kutatás során az ambivalens szexizmus jelenlétét térképezték fel, és arra jutottak, hogy mind a jóindulatú, mind az ellenséges szexizmus átlagos értéke az adott országon belül előre jelezte a nemek közti egyenlőtlenség mértékét. Az ambivalens szexizmus elfogadásában nemi különbségek is megfigyelhetők voltak – a nők jobban elutasították az ellenséges szexizmus formáit, mint a férfiak – a jóindulatú szexizmus esetében viszont már nem volt ilyen egyértelmű a különbség. Fowers és Fowers (2010) kutatása is megerősíti a fenti eredményeket – a jóindulatú szexizmus a férfiak és a nők esetében hasonló szinten megfigyelhető, viszont az ellenséges szexizmus a férfiakra jellemzőbb, mint a nőkre.

Internalizált nőgyűlölet

Az internalizált nőgyűlölet – a kisebbségek körében megjelenő internalizált stigmához hasonlóan – a szexizmus a nők körében megfigyelhető formája. Férfiak esetében ez ugyanúgy megjelenhet, rendszerigazoló szexista és nőgyűlölő hiedelmek internalizálásaként. Nőgyűlölet alatt olyan kulturálisan meghatározott viselkedésformákat értünk, amelyeknek – a szexista vélekedésekhez hasonlóan – célja a patriarchális társadalmi berendezkedés fenntartása a nők alárendeltségén keresztül (Piggot 2004). Jellemzői közé tartozik a nők leértékelése, a nőkkel szembeni bizalmatlanság és a férfiak felértékelése. Az internalizált nőgyűlölet eredete a nőiességtől való félelem, valamint a tradicionális nőkre jellemző, alacsonyabb rendűnek beállított tulajdonságok és jellemzők önmagunktól való eltávolítása és leértékelése (Szymanski et al 2009). A nők esetében az internalizált nőgyűlölet arra utal, hogy a személy belsővé tette és elfogadja, támogatja a szexista hiedelmeket és a patriarchális értékrendet (Johnson 2014).

A nagyobb mértékű internalizált nőgyűlölet együttjárást mutat a más nőkkel szembeni bizalmatlansággal, valamint azzal, hogy a nők a férfiakat nemükből kifolyólag magasabb státuszúnak érzékelik (Szymanski et al 2009).

A filozófiai és pszichoanalitikus mizogínia előzményei a múlt században és a modern társadalomban

Nietzsche és a mizogínia

Friedrich Nietzsche filozófus és író életműve az egyik legfontosabb és legvitatottabb a nyugati filozófia történetében. Egyesek szerint a nők iránti ellenséges érzelmeket hordozó nézetei, amelyek gyakran mizogin tartalmúak, ellenkeznek az egyenlőség és a modern feminizmus értékeivel (Gloch 2006). Nietzsche életművének fontos része a nők és a femininitás értelmezése, amelyet gyakran kritikusan vizsgál. A nőket gyengének és alacsonyabb rendűnek tartotta, és úgy vélte, hogy a nőknek nincs helyük a nyilvános életben és a kultúrában, mivel nem képesek arra, hogy azonos szinten versenyezzenek a férfiakkal. Nietzsche művei összetettek és sokrétűek, és az értelmezésük során figyelembe kell venni a kor és a társadalmi kontextus hatását is. Ugyanakkor egyes vélemények szerint Nietzsche mizogin nézetei nagy hatással voltak azokra a filozófusokra és írókra, akik ő utána következtek, és a nők helyzetének romlásához vezethettek. Nietzsche és a mizogínia kapcsolata továbbra is fontos téma marad az értelmezések és a kritikák szempontjából. Azonban fontos hangsúlyozni, hogy a modern feminizmus és a nők egyenlőségi kérdéseit társadalmi és kulturális változásokkal lehet megoldani, és nem az egyes filozófusok nézeteinek általánosításával vagy elfogadásával.

Weininger és a mizogínia

Otto Weininger osztrák filozófus és író a XX. század elején jelentette meg "Nem és jellem" című művét, melyben a nőket alacsonyabb rendűnek és alapvetően értéktelennek tartotta (Weininger 1913). Életműve a nemi identitás és a nőkkel szembeni ellenséges érzelmek összefüggéseit vizsgálta. Weininger munkája széleskörű hatást gyakorolt a korabeli gondolkodókra és írókra, és évtizedekig vitatott és ellentmondásos maradt a művészeti és tudományos közösségek körében. Weininger filozófiájának központi témája az emberi személyiség nemi identitása,

amelyet szigorúan binárisnak tekintett. Weininger úgy vélte, hogy az emberi identitás alapvetően azon múlik, hogy milyen nemi szerep illeszkedik jobban a személyiséghez. Ezen túlmenően, Weininger szerint a női identitás alapvetően hiányosságot jelent, és hogy a nők különböző szinteken alacsonyabb rendűek, mint a férfiak. A nőket "félként" írta le, akik hiányosak és egyedül csak az embertelenségre képesek. Weininger, aki úgy vélte, hogy a férfiak magasabb rendűek a nőkkel szemben, a nemek közötti különbséget a biológiai, kulturális és vallási különbségekkel magyarázta. Weininger nézetei erősen és egyértelműen mizogínek és antiszemitaak voltak, életműve mai szemmel nézve is elfogadhatatlan, értékelése pedig a mai napig viták tárgyát képezi. Weininger nézetei hatással voltak a korabeli filozófiai gondolkodásra – de ugyanúgy Freudra is – és egyesek szerint az antiszemita és mizogin nézetei hozzájárultak a filozófiai és társadalmi körökben uralkodó szélsőséges nézetek kialakulásához. Egyik bécsi előadásának átirata szinte dokumentarista részletességgel megnézhető Enyedi Ildikó: „Az én XX. századom” című filmjének egyik jelenetében (Enyedi 1989).

Adatok Ferenczi Sándor pszichobiográfiájához és a női szerep elképzeléséhez

Ferenczi Sándor életének és munkásságának két legfontosabb szakasza a korai és késői pszichoanalitikus periódus. Az első időszakban még az eredeti Freud-i elméleteket alkalmazta, azonban később a pszichoanalitikus módszer szélesebb körű alkalmazásával a személyiségfejlődés különböző szakaszaival foglalkozott. Az általa kidolgozott elméletek közül a női szerep elképzelése az egyik legfontosabb, amely az anyai szeretet fontosságát hangsúlyozza a nők személyiségének kialakulásában (Mészáros et al 2022).

Ferenczi Sándor úgy vélte, hogy a nők életének minden területét az anyai szeretet tapasztalatai határozzák meg. Az anyai szeretet befolyásolja a nők önértékelési folyamatait, és ezzel a szexuális életüket is. Az elmélet nagyon fontos szerepet játszott a pszichoanalitikus elméletben, mert azt mutatta meg, hogy a női identitás és önértékelés kialakulása nemcsak a személyiségfejlődés folyamatában, hanem a társadalmi kontextusban is alakul. Ferenczi nyolcadik gyerekként született egy liberális zsidó értelmiségi családba, ahol 10 testvérrel együtt nevelkedett. Apját 16 évesen elvesztette. Ferenczi anyja, Eibenschütz Róza egy emancipált, felvilágosult nő volt – 1866 tavaszán a miskolci izraelita nőegylet elnökévé választották, ahol tíz éven keresztül irányította a filantróp akcióival kedvelté vált szervezet munkáját. Ferenczi nem sok jót írt róla Naplójában és a privát levelezésében. Utóbb publikálták az intim utalásokat, Róza mama pedig e források révén szigorú és igazságtalan asszonyként került a közlemézetbe. A történetírói hagyomány általában mostohán bánt a nőkkel, ritkán tanúsított megértésre törekvő kíváncsiságot a nők felé, különösen ha azok kiléptek a hagyományos szerepeikből, és emancipáltak voltak. Idézett naplójában többször utalt Róza mama egykori dühödt és lesújtó kijelentéseire: „Te vagy a gyilkosom”; „gyilkos vagy”. Ferenczi Freudnak írt levelében a következőket írta: „anyám apám haláláig szigorú, és akkori érzéseim, de valószínűleg mai megítélésem szerint is igazságtalan volt” (Kapusi 2008).

Paul Möbius lipcsei ideggyógyász, aki a hisztéria kezelésével foglalkozott, 1900-ban jelentette meg rögtön bestsellerré vált művét *Über den physiologischen Schwachsinn des Weibes („A nő élettani gyöngelméjűségéről”)* címmel, amely azután 1922-ig csak Németországban összesen 12 kiadásban kelt el. Möbius természettudományos alapon próbálta bizonyítani, hogy a nő „gyöngelméjűsége” annak a következménye, hogy a női agyban a homlok- és halántéklebeny fejletlenebb,

mint a férfiaknál: „...Ezt azonban el kell fogadniuk a férfiaknak, ha olyan asszonyokat akarnak, akik betöltik anyai hivatásukat, mert ha esetleg valamilyen módon el lehetne érni, hogy ha a nők is a férfiakéhoz hasonlóan fejlett aggyal bírjanak, akkor szükségszerűen elsorvadnának az anyasághoz szükséges szerveik.” Ferenczi, akire Möbius nagy hatást gyakorolt különböző nézeteivel, és aki általában véve is nagy tisztelője volt a lipcsei orvosnak – ezt írja: „...Möbiusban sok van a forradalmárból. Fegyvere a kíméletlen igazmondás, és ezzel máris igen sok rést ütött a hagyományokban, jelszavakban, egyéni kultuszban megkövesedő iskolai tudományosság féltékenyen őrzött védőbástyáin. Közleményei élő példák arra, hogyan lehet a minden ember iránt melegen érdeklődő univerzalitást a szaktudás mélységével összeegyeztetni” (...) „...Nem tartjuk valószínűnek, hogy ez a dolgozat ... általános elismerésben fog részesülni. Ám azt még az ellenpárt is el fogja ismerni, hogy ez a füzet elejétől végig érdekes. Főleg örvendetes jelenségnek véljük, hogy Möbiusban Schopenhauernek mély és korát messze megelőző bölcsessége oly hosszú ignoráltatása után végre méltó szószólóra akadt.” (Ferenczi 1900).

Ez az első hallásra kissé szokatlan cím arra utal, hogy a női elme „gyengeségének” élettani, azaz biológiai okai vannak. „Ami mindnyájunkban mint többé-kevésbé elmosódott sejtelem forrong: azt ő ékesszóló, hibátlan logikájú, tömör gondolatsorokban hozza tiszta tudomásunkra. Az ő lapidáris, hiányt, ugrást nem ismerő következtetései többnyire olyan igazságokat tartalmaznak, amelyek – mint mondani szokás – a ‚levegőben’ vannak. De ezeknek az ideáknak egy nagy része ki tudja, meddig lógna még ‚a levegőben’, ha nem jönnének Möbiusok, akik az ingadozó légvárak romjait az egységes és oszthatatlan tudomány építőköveivé változtatják át.”

Összességében Ferenczi egy teljesen tradicionális, patriarchális nőiségképet képviselt írásaiban, egész életében olyan hagyományos szerepelvárásokkal, ahol a nő a családi tűzhely őrzője, és elsődleges feladata az anyaság: „Szerintem a nők tévedésben vannak, ha azt hiszik, hogy bajaikra a választói jog volna a megoldás. Nem politikai, hanem a szexuális választás joga az, amit természetszerűbben gyakorolhatnának.” (Ferenczi 1900).

Freud nőiségképe

Sigmund Freudnak a hisztériával, az Ödipusz-komplexussal, a női szexualitással és nőiséggel, valamint a nők civilizációban betöltött szerepével kapcsolatos elméletei és hipotézisei, és ennek feminista újraartikulációja ingatag alapot teremt és vitára ad okot napjainkban is. Freud szerint a lányoknak két extra feladatuk is van a fiúkhoz képest: szerelmi tárgyat kell váltaniuk az anyáról az apára, és erogén zónát a klitorisról a vaginára. Kasztrációs komplexusuk és péniszirigységük folytán elfordulnak anyjuktól, ekkor lépnek be az ödipális fázisba. Freud szerint lényeges fejlődésbeli különbség a két nem között, hogy a lányok nem képesek olyan maradéktalanul elfojtani Ödipusz-komplexusukat, mint a fiúk, akik épp kasztrációs szorongásuk következtében lépnek túl az Ödipusz-fázison, és azonosulnak a szuperegót képviselő apával (Borgos 2017; Csabai-Erős 1997).

Ez a fajta azonosulás a lányok számára nem elérhető, Freud szerint ez magyarázhatja kevésbé fejlett erkölcsi érzéküket és kevésbé „kérlelhetetlen” felettes énjüket. Freud retorikája ezen a ponton felidézheti Nietzsche, Schopenhauer vagy akár Otto Weininger „elméletét” az ösztönvezérelt és amorális női nemről.

A freudi elmélet szerint a nő pszichoszexuális fejlődése három irányt vehet: a nővé válás „normális” kimenetele esetén a pénisz hiányát a gyermek utáni vágy tölti be – amely megfeleltethető a jóindulatú szexizmus nőképének. Különösen a

fiúgyermek utáni vágy – Freud a fiúgyermek nagyobb értékét az anya péniszirigységének tulajdonítja, figyelmen kívül hagyva, hogy a társadalom szemében mekkora értéke van a két nemnek. „Nagy a boldogság, amikor később egyszer ez a gyermek utáni vágy valóban beteljesül, különösen akkor, ha a gyermek fiú lesz, aki a hőn óhajtott péniszt magával hozza” (Freud 1933).

Egy másik lehetséges út szexuális gátláshoz és neurózishoz vezet, ahol – a nemi vágyak elfojtásával együtt – a nő általános aktivitása is elfojtás alá kerül.

A harmadik lehetőség, az ún. férfiasság-komplexus szintén zsákutca, melyben „a leány mintegy vonakodik elismerni a kellemetlen tényt, dacos ellenszegülésében eddigi férfias viselkedését még túlozza, ragaszkodik a klitorisán való tevékenykedéshez, és önmagát a fallikus anyával vagy apával azonosítja” (Freud 1933). „Legvégső esetben” ez az út manifeszt homoszexualitáshoz vezet. Ez a kompetens, férfiakkal versengő nő képe pedig az ellenséges szexizmus által leírt nőképnek feleltethető meg.

Freud saját anyjához való nehéz viszonyát nem sikerült feldolgoznia önanalízisében, lánya visszaemlékezése szerint szinte minden vasárnap vörös rózsacsokorral jelent meg időseődő anyjánál, majd az ebédet követően hosszan hasfájások gyötörték. Freud nőiségképében, női mibenvalóság magyarázataiban a nő mint „zsidó” jelenik meg, azaz gyakran olyannak írja le őket, ahogyan a zsidókat egységesen a kor antiszemita látja: promiszkuis, érzéki, anarchista, irigy és hisztériás (Roith 1987). Freud nőiségleírása szerint a nő okkult érzelmességével és rejtettségével terrorizálja a férfiak mesteri higgadtságának civilizált erőnyeit. Ez a nőszemlélet – ami nem az egész freudi történet – hozzájárult ahhoz is, hogy Freudot elfogadja az a kultúra, amelyhez asszimilálódni törekedett, mert illeszkedett a női elégtelenség, nőellenesség egyre kidolgozottabb patriarchális magyarázatainak uralkodó szellemiségéhez.

A „szizofrenogén anya” és az „elég jó anya” káros koncepciói

Az elmúlt évtizedekben a pszichológia és a pszichiátria területén rengeteg vitát váltott ki két olyan koncepció, amelyek a szülő-gyermek kapcsolatra összpontosítanak. Ezek a koncepciók az úgynevezett "szizofrenogén anya" és az "elég jó anya" elméletek. Az előbbi azt állítja, hogy a szkizofréniában szenvedő betegek anyjának káros szerepe van a betegség kialakulásában, míg az utóbbi azt hangsúlyozza, hogy az anyai szeretet és támogatás a gyermek fejlődésének kulcsa.

A szkizofrenogén anya koncepciója az 1940-es években született meg, és azt állította, hogy a szkizofrénia kialakulása a szülő-gyermek kapcsolat torzulásából ered. Az elmélet szerint a szkizofréniában szenvedő betegek anyjai olyan érzelmi terhet helyeznek a gyermekeik vállára, amely túlzott stresszhez vezet, és így az a betegség kialakulásához vezet. Az elmélet azonban több kritikát is kapott, és a pszichiátriai diagnosztikában már régóta nem használják.

Az "elég jó anya" koncepciója azonban azóta is releváns, és a szülő-gyermek kapcsolat fontosságát hangsúlyozza. Az elmélet szerint az anyai szeretet, támogatás és az érzelmi stabilitás a gyermek személyiségének és fejlődésének kulcsfontosságú elemei. Az "elég jó anya" koncepciója arra készítette a szakembereket, hogy ne csak a pszichopatológiákra, hanem a pszichés egészségre is figyelmet fordítsanak, és felhívta a figyelmet a megelőzés fontosságára.

Az elsődleges gondozó (primary caregiver) szerepének túlhangsúlyozása – a „szizofrenogén anya” elmélete – Bateson (1956) kettős kötés, double bind elméletéhez kötődik: olyan rendszerszintű kommunikációs helyzetre utal, amelyben

ellentmondásos üzenetek érkeznek a metakommunikációból és a verbális üzenetekből – a szeretet ambivalenciájának tisztító hatása és az anya szerepe összekapcsolódik.

Az „elég jó anya” (good enough mother) elmélete (Winnicott 1953): Ugyan az anya által nyújtott környezet határozza meg a gyermek pszichés fejlődésének végeredményét, ebben az anya nem lehet tökéletes – de: nincs olyan, hogy „elég jó apa” (!). Mindezzel együtt azt láthatjuk, hogy az apa szerepe, valamint az anya és apa kapcsolatának hatása a gyermek fejlődésének kialakulására is alulreprezentált a tudományos kutatásban.

A mizogínia transzgenerációs öröklődése

A mizogínia, vagyis a nők elleni gyűlölet sajátosan fokozódik az olyan autoriter közösségekben, melyekben a hatalom erősen centralizált és a szerepek szigorúan elosztottak. Az ilyen közösségekben a mizogínia nemcsak jelen van, de transzgenerációs öröklődése is tapasztalható. Ezek az autoriter közösségek gyakran szájhagyomány útján, szerepmodellekkel, mikrotraumákkal adják át a szerepeket, a hagyományokat és a normákat, amelyeket az előző generációktól örökölték. Így nemcsak a patriarchális elvek, de a mizogínia is transzgenerációs öröklődést mutat, melynek következtében a nők elleni gyűlölet továbbra is jelen van a közösség és a család értékei és tagjai között. Az ilyen közösségekben a mizogínia és az elnyomás gyakran összefonódik a nacionalizmussal, a vallással és más szélsőséges ideológiákkal. Ez a jelenség azonban nemcsak az autoriter közösségekre korlátozódik, hanem a modern társadalom számos területén is megfigyelhető. Ennek ellenére a mizogínia és az autoriter közösségek kapcsolata különösen figyelemre méltó, mivel az erősen centralizált hatalommal rendelkező közösségekben a nők elleni erőszak és elnyomás még súlyosabb probléma. A mizogínia transzgenerációs öröklődése az autoriter közösségekben tehát egy olyan jelenség, amely nem csupán egy adott közösségre korlátozódik, hanem a nők elleni erőszak és elnyomás általános problémáját is felveti. Ezért rendkívül fontos, hogy felismerjük és kezeljük ezt a problémát a társadalmi és kulturális változások útján.

A mizogínia és a patriarchális társadalmi szerepelvárások transzgenerációs öröklődnek az autoriter közösségekben és a családban: az interiorizált gender megfelelések és azonosulások észrevétlenül szövik át mindennapi életünket. Ez a szubtilis mód jelenik meg a nyelvi megfogalmazásokban is – például az apa „segít” a feleségének a takarításban. Autoriter közösségekben a vezető önértékelésének, önbizalmának hiánya gyakran úgy kompenzálható csak, ha a másik felet nárcisztikus módon leértékeli. Bandura (1977) elmélete szerint a férfi és a nő szerepek a szociális tanulás révén kerülnek elsajátításra, mely folyamat gyermekkorban kezdődik el, amikor is a megfelelő szerepek megfigyelés és szociális megerősítés által kerülnek elsajátításra. A megerősítés folyamán a gyermekek a nemükre jellemző viselkedésért szociális jutalmakat (dicséret, jóváhagyás, stb.), az ellenkező nemre jellemző viselkedésért pedig büntetéseket kapnak (szidás, érdeklődés megvonása, stb.). A szociális tanuláselmélet szerint ezek az interakciók felépítenek egy tudást a „helyes”, illetve a „helytelen” viselkedésről, és a gyermekek a büntetés elkerülésének érdekében igazodnak ezekhez. A szülők viselkedése továbbá példaként is szolgálhat gyermekeik számára. Számos kutatás igazolja, hogy a nemi szerepekről alkotott elképzelések és sémák összefüggést mutatnak szülők és gyermekeik között. Tenenbaum és Leaper (2002) 43 kutatás eredményeit elemző metaanalízise azt erősítette meg, hogy a szülők és gyermekeik nemi szerepekkel

kapcsolatos vélekedései és sémái összefüggnek: a tradicionálisabb szülők gyermekei sokkal inkább sorolnak bizonyos viselkedéseket "nőies" vagy "férfias" kategóriákba.

Hartup (1962) elmélete szerint az azonos nemű szülő szolgál mintaként a gyermekek számára: a lányok édesanyjuk, a fiúk édesapjuk viselkedését tükrözik. A nemi szerepek generációk közötti továbbadását anya és lánya között több vizsgálat is alátámasztotta (Ex-Janssen 1998; Moen et al 1997). Colaner és Rittenour (2015) arra az eredményre jutottak, hogy az egyenlőségpárti édesanyák gyermekeire jellemzőbb a nem-tradicionális nemi szerep orientáció. Ők az édesanya iskolázottságának kiemelt szerepet tulajdonítottak. Minél magasabb ugyanis az anya iskolai végzettsége, a gyermekei annál inkább modern nemi szerep orientációval lesznek jellemezhetőek a női szerepeket illetően (Brogan-Kutner 1976; Ex-Janssen 1998; Meier 1972). Cunningham (2001) a szülők hatását vizsgálta gyermekeik nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdjére. Eredményei alátámasztják, hogy a szülői minták követése a felnőtt gyermekek esetében is tetten érhető. Különösen az anyák nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdjei, valamint szülők közötti munkamegosztás gyakorol arra hatást, hogy gyermekeik milyen mértékben végeznek házimunkát és milyen nemi szerep attitűdöket sajátítanak el. További vizsgálatok szintén az anya ideológiáját találták meghatározónak (Dhar et al 2019; Wight 2008). Látható, hogy számos esetben, amikor nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök elemzéséről van szó, az édesanya szerepe kerül előtérbe, ezzel szemben Perales és munkatársai (2021) egyenlő mértékűnek ítélték az édesapa és édesanya szerepét: ausztrál minta esetében részben megerősítették, hogy az édesanyák nagyobb befolyással vannak lányaikra, mint fiaikra, ellenben a kutatásban az édesapák egyforma mértékben hatottak fiaikra és lányaikra.

A legtöbb kutatás tehát arra a következtetésre jutott, hogy az azonos nemű diádok esetében erősebb a nemi ideológiák generációs átvitele, azaz az anyák inkább lányaikra, az apák inkább fiaikra örökítik át nézeteiket. Platt és Polavieja (2016) kutatásával az azonos nemű diádnál erősebbnek bizonyult az attitűdök átvitele. Az eredmények szerint az ellenkező nemű szülőnek csak akkor volt befolyásoló hatása, amennyiben véleménye megegyezett az azonos nemű szülővel. Kulik (2002) kutatása szintén erősebb korrelációt fedezett fel az apa-fia válaszok között, mint az apa-lánya válaszok esetében, de ez az összefüggés már nem állta meg a helyét az anyák esetében, azaz az azonos nemű gyermekkel nem volt erősebb összefüggés megfigyelhető.

A nemi szerep attitűdök generációk közötti átadásakor az a családi kontextus is vizsgálatra került, amely esetlegesen megkönnyítheti a gyerekek számára a szülők attitűdjeinek internalizálását, de ezzel kapcsolatban ellentmondásos eredmények születtek. Min és munkatársai (2012) eredményei szerint a szorosabb, közelebbi kapcsolatot ápoló szülők és gyermekek között inkább megvalósul a nemi szerep attitűdök együttjárása, míg Carlson és Knoester (2011) szerint pont ellenkezőleg: azaz az érzelmileg kevésbé közeli kapcsolatról beszámoló gyermekek nemi szerep attitűdjei mutatnak szüleikkel nagyobb együttjárást.

David és Wills (2010) eredményei például azt mutatták, hogy a nemi ideológiák transzgenerációs átörökítésében kifejezetten nagy szerepe van az apáknak, ugyanis a gyermekek általában az apa nemi ideológiáit adaptálják, függetlenül az anya nemi ideológiáitól. Ennek megfelelően pedig, amennyiben az apa szexista, mizogin szemléletet képvisel, gyermekei is leginkább ezzel a nőképpel fognak azonosulni. Érdekes azonban, hogy amennyiben egy férfinak az első gyermeke lánygyermek, jelentősen megnő az esélye annak, hogy patriarchális színezetű nézeteit

a feministákhoz hasonlókéra cseréli (Sharrow et al 2018), ezáltal nemcsak saját, de gyermekei szemléletét is formálja.

A kutatások arra a kérdésre is keresték a választ, hogy a gyermek életkora mennyiben befolyásolja a szülők nemi szerep attitűdjeinek átvitelét. Dhar és munkatársai (2019) szerint a fiatalabb gyermekekre a szülők nagyobb befolyást gyakorolnak, mivel a gyermekek még nem elég érettek, és nem rendelkeznek elég tapasztalattal saját attitűdjeik kialakításához, így a szülők szerepének hatását erősebbnek ítélték meg, mint a kortársak hatását. Cunningham (2001) és Wight (2008) a kora gyermekkori élmények hatását emelték ki: eredményeik szerint a fiatal felnőtt gyermekek nemi szerep attitűdjei édesanyjuk kisgyermekkorukban jellemző attitűdjeivel mutattak együttjárást. Hasonló eredményre jutottak Min és munkatársai (2012) longitudinális vizsgálatukban: a nemi szerep attitűdök átadása kora gyermekkorban kezdődik és a szülők hatása három évtizeden át jelen van. Ennek ellentmond Davis (2006) vizsgálatának eredménye, mely szerint bár a tinédzserek együttjárást mutatnak édesanyjuk attitűdjeivel, ez a hatás fiatal felnőttkorra lecsökken, és sokkal inkább a saját tapasztalatok és élmények gyakorolnak hatást a nemi szerepekkel kapcsolatos vélekedésekre.

Magyarországon Sróka (2022) végzett ebben a témában kutatásokat, ahol az édesanya nemi szerepattitűdjeinek hatását vizsgálta gyermekei gondolkodására nézve. Beigazolódott, hogy a nemi szerepekről tradicionálisan gondolkodó szülő hatása megjelenik a gyermekek nemi szerepattitűdjeiben. Az édesanya véleménye a női nemi szerepekről erősebben hatott a gyermeke véleményére abban az esetben, ha a gyermek boldogabbnak látta szülei házasságát, tehát követendő példát lát a kapcsolatukban és a házasságban elfoglalt szerepükben, valamint az általuk képviselt értékekben. Érdekes azonban, hogy ez a hatás csak a női nemi szerepekre vonatkozóan jelent meg.

Kitekintés – a terapeuta szemével

Nagyon gyakori az egyéni tanácsadás során, hogy a probléma fókuszában az eltűnt apa, túl szimbiotikus anya áll. A férfiak esetében ez olykor nárcisztikus karakterfejlődéshez vezet, melynek következményeképp nem tudnak mély, intim kapcsolatokat kialakítani. A nők esetében nem ritkán fordul elő neurotikus tünetképződés szorongásos panaszokkal. A nők tanácsadásában megjelenik a testkép fontossága, férfiaknak való megfelelés, férfiakkal szembeni önhibáztató attitűd, arra reagálva, amikor a férfi érvényteleníti a nő érzéseit. A férfiak esetében a nőkkel szemben gyakran mutatkozik meg egy igazságtalanság-érzés, akár a nő külsejére, vagy érzelmi elköteleződésére vonatkozóan, tehát gyakoribb az externalizáló attitűd, ám nem csak a nők irányába. A férfiak közül is gyakran jön terápiára az önfeladó, neurotikus típus, és nők esetében is találkozunk externalizáló, nárcisztikus karaktersajátosságokkal, de ez a ritkább a megfigyelések alapján. Az elköteleződési nehézség mindkét részről megjelenik. Fontos megjegyezni azonban, hogy ezeket a megfigyeléseket terápiára, tanácsadásra bejelentkező kliensek esetében tudjuk tenni, és nem szeretnénk általánosítani a populációra nézve. A klinikai megfigyelés nem helyettesíti a kutatások eredményeit.

Pár- és családterápiák során számos élethelyzet és kapcsolati probléma kapcsán tetten érhető, hogy az adott probléma individuális, interperszonális keretbe helyezve jelenik meg, miközben ezek háttérében gyakran a fentebb is leírt, nemek közötti hatalmi egyenlőtlenségek és eltérő nemi szerep elvárások állnak. Jellegzetes problémaként tud megjelenni a nők saját testükkel való elégedetlensége, amelyet

gyakran kísér a férfiak párjuk testével való elégedetlensége is. A média által közvetített, elérhetetlen testideálok elérésére való törekvés a nők öntárgyasításának fő forrása, mely evészavarokhoz (anorexia, bulimia, falásrohamok, stb.) és alacsony önértékeléshez vezet a nők körében, melynek része az aktuális és az ideális énkép közötti eltérés mértékétől függő szégyen és szorongás. Az öntárgyasítás részeként a nők a testük egészét vagy egyes részeit abból a szempontból monitorozzák, hogy az mennyire lehet alkalmas a heteroszexuális férfiak örömszerzésére. Ennek alapját a tradicionális nemi szerepek adják, melyek magukban foglalják azt, hogy a nők feladata a férfiak szexuális vágyainak kielégítése. Pikó és Keresztes (2007) vizsgálatukban megállapították, hogy a külső megjelenés a társadalmi státusz és a kontrollképesség mutatójává vált, mely akkor "értékes", ha fiatal, szép és megfelelő kondícióban van. N. Kollár és Szabó (2004) azt is kifejtették, hogy a nemi szocializáció során a lányokat közvetlen környezetük, kiváltképpen édesanyjuk és az iskola arra tanítja, hogy különös figyelmet szenteljenek külsejüknek, megjelenésüknek, mely figyelem személyiségük alapvető részévé válik.

A kérdés másik oldala a pornográfiában látható idealizált testek látványa, mely a kutatások szerint intenzíven alakítja a partnerrel kapcsolatos elvárásokat (Fordham–Penh, 2006). A gyakori pornófogyasztók, akik leginkább férfiak, egyre kritikussabbá válnak a partnerükkel szemben, és egyre kevésbé elégedettek a saját szexuális életükkel – mivel a valós szex és partner egy idő után nem képes őket annyira felizgatni, mint a pornóban látott tartalmak. A nők esetében a pornófogyasztás még inkább csökkenti a saját testtel való elégedettséget (Fredrickson–Roberts 1997), melyet tetten érhetünk a jelenségre reflektáló piaci válaszok formájában is (pl., intim plasztikai műtétek, szeméremajak-fehéritő reklámok).

Párterápiás helyzetben igen gyakori az olyan típusú párkapcsolati konfliktusok megjelenése, amely alapvetően a férfi partner érzelmi elérhetlensége miatt alakul ki. Ez a tipikusnak mondható problémakör a hegemon maszkulinitás elméletéhez kapcsolódik (Connell 1995), mely olyan intézményesült kódokat, normákat jelent, amelyek irányítják, szabályozzák, vagy sok esetben gátolják a férfiak életét. Férfiképe az aktuális kor versengő férfi ideáljai közül győztesen kikerült szociális normarendszer, ideál követője, mely kulturálisan felmagasztalt, ezáltal biztosítja a nők alárendelt pozícióját, és hatalmat biztosít más maszkulinitáskonstrukciók felett. Ehhez szorosan kapcsolódik a rejtélyes férfiasság (O'Neil 1982) konstrukciója, amely leírja, hogy a maszkulinitás konstrukciók közül az érzelmileg gátolt, korlátozott érzelmi válaszokkal bíró férfiak kerülhetnek csak hegemon szerepbe. Ezek a férfiak azért képtelenek párjukhoz érzelmileg kapcsolódni, mert a társadalmi elvárásoknak ellentmond az érzékeny, érzelmeit felismerő, azokra reflektáló férfi képe, és az ilyen típusú viselkedések a (nőkhöz képest) felsőbbrendű férfi státusz elvesztéséhez vezetnek (Bosson–Michniewicz 2013, Kengyel et al 2023). Az ilyen helyzetekben a férfiak gyakran kihátrálnak a terápiás helyzetből, mivel annak pozitív kimenetele férfi státuszuk elvesztésével járna.

Ha a párterápiás helyzetből a családterápia irányába kezdünk vizsgálni, számos olyan helyzetet fedezhetünk fel, amelyet a családi életszakaszváltás miatt fellépő, normatív krízisként ír le a szakirodalom. A krízis létrejöttében valójában szignifikáns szerepet tölt be a nemek közötti egyenlőtlenség a reprodukzív munka terén, a nőkre háruló kettős teher és az általuk betöltött érzelmi munka (Martínez et al 2022). Gyakran a közös gyermek megszületése után a nők magukra maradnak a gyermeknevelés és a háztartás vezetésének terhével, elvállik a "kereső" munka, mely társadalmilag pozitívabban értékelt, és különválnak az instrumentális és expresszív,

gondoskodó nemi szerepek. Ezek a terhek gyakran a nők elmagányosodását eredményezik a kapcsolatban, mely depressziós tünetek megjelenéséhez, motiválatlansághoz, unalomhoz, céltalansághoz vezet. Gyakori ezekben a helyzetekben a szülés utáni depresszió diagnózisa, amely kizárólag egyéni patológiával magyarázza a kialakult helyzetet, növelve a nőkben a stigmatizáltság és az alkalmatlanság érzését (párhuzamot vonva a nem elég-jó anya és a nem elég-jó nő szerepek között). Párhuzamot találhatunk a kizárólag "női betegségeként" definiált hisztéria és a szülés utáni depresszió között. Mindkettőre jellemző, hogy a társadalmi környezet és rendszer által létrehozott nehézségek által okozott tünetcsoportokra a nők egyéni pszichés nehézségeinek megragadásával keresi a választ. Általános, hogy a nők pszichés állapotának javításával keresnek megoldást a helyzetre, rájuk hárítva az életszakaszváltáshoz kapcsolódó feladat megoldásának felelősségét, holott a terhek egyenlő elosztása jelentené a valódi megoldást. Ez annak beismerésével is járna, hogy a férfiak gondoskodási felelőssége a csecsemőt gondozó család életszakaszváltása során a nőkével egyenlő mértékű, és ez nem feltétlenül a más típusú (instrumentális és expresszív) feladatok megvalósításának szétválasztásában keresendő.

A nőkre gyakorolt magas elvárások a szülés utáni depresszió mellett testképzavart, étkezési zavart, orgazmuszavart is okozhatnak, széles körű tehát azon patológiák száma, melyeket a kutatások a médiával és male gaze-el, tehát a patriarchátus női testre vonatkozó elvárásaival hoznak összefüggésbe.

A fentebb leírt kenyérkereső és gondoskodó szerepek korai szétválasztása számos kutatás szerint a női karrierrek megrekedésének, illetve a nemek közötti bérkülönbség mértékének fő magyarázó változója (Cabeza et al 2011; Johnson, 2022). Hosszú távon a családi dinamikán belül ez a nők reprodukív munkájának leértékeléséhez és a nők gazdasági kiszolgáltatottságához vezet. Számos esetben a gazdasági kiszolgáltatottság ágyaz meg egy kapcsolaton belüli egyenlőtlen hatalmi viszonyoknak, és számos esetben kapcsolódik a nők elleni, családon belüli erőszak jelenségéhez (Hughes et al 2015). A nők elleni erőszak funkciója a patriarchális társadalom alapját képező hierarchia fenntartása, a gazdasági alávetettség pedig hatékonyan elvágja az áldozatok elől a menekülés lehetőségét. Ezzel a patriarchátus válik a párkapcsolatok valódi közegévé, mely a nők eleve hátrányos gazdasági helyzete révén korlátozott lehetőségeket biztosít számukra az egyenlő döntéshozatal terén a családon belül. A patriarchátus védelmet biztosít a nőknek az engedelmességért cserébe, mely alapvető egyenlőtlenségekhez vezet a partnerek anyagi helyzetében, szubjektív és valós mozgási szabadságukban, illetve azokban az elvárásokban, amelyek teljesítését megkövetelhetik a párjuktól.

Végül a pár- és családterápiák esetében fontos szempont, hogy a terápia költségei kire hárulnak. Mint a fentiekből is látható, a gazdasági kiszolgáltatottság sokszor eredményezi, hogy a terápiát a férfi fizeti, és ennek megfelelően elvárja, hogy az ő szempontjai érvényesüljenek a megoldás keresése során. Abban az esetben, ha a terápiában esetleg felmerülne annak szükségessége, hogy a férfi a munkán felül több részt vállaljon a gondoskodási feladatokban, vagy hogy az ő viselkedése is problémás, akár a nő testével szembeni elvárások terén vagy az érzelmek megosztásának szempontjából, hamar elveszíti motivációját. Gyakran a terapeuta/terapeuták neve is szempont lehet a további ülések elutasításában (a női terapeuta/terapeuták feltételezi, hogy automatikusan a nő érdekeit képviselik). Sajnos így sok esetben nem elég, ha egy ilyen problémákkal küzdő pár segítséget kér, mivel a megoldást az anyagiakat biztosító fél a nő alkalmazkodásában, viselkedésének megváltoztatásában látja, miközben elutasítja a férfi privilégiumokról való lemondást.

Megbeszélés

A mizogínia témája majdhogynem kimeríthetetlen, szerzőink mégis megpróbálták egy napjainkig ívelő történelmi, politikai, filozófiai, szociálpszichológiai megközelítésű áttekintést írni a témában. 2023-ban a feminizmus negyedik hullámában élünk, amely korántsem jelenti a nőgyűlölet végét. Gondoljunk csak arra, hogy Svájcban a nők csak 1990 óta szavazhatnak, Ománban 2008 óta birtokolhatnak földet, Szaúd-Arábiában pedig 2018 óta vezethetnek autót és a reprodukzív jogokat még mindig oly mértékben korlátozzák néhány államban, például a Vatikánban, Madagaszkáron, de még néhány amerikai államban is, hogy a nő életének veszélyeztetése is fennáll azáltal, hogy egészségügyi kockázata során sem egyértelműen megengedett az abortusz.

Hogyan jelenik meg a nők elnyomása hazánkban? Magyarországon 2023 első negyedévében a nők tizenhárom százaléka vett részt a politikában, ami jóval az európai harminchárom százalékos átlag alatt van (Rutai 2023), ugyanakkor 2023 júniusa óta a magyar kormányban a nők nulla százaléka vesz részt a döntéshozatalban. A nők fizetése átlagosan tizenhét százalékkal marad el a férfiak fizetésétől (Gera–Halmosi 2023). A statisztikák szerint a nők húsz százalékát bántalmazták már fizikailag vagy szexuálisan, emellett pedig havonta legalább három nőt gyilkol meg a férje, vagy az élettársa (Wirth–Winkler 2015). Az Isztambuli Egyezmény aláírásának elmulasztása miatt továbbra sem csökkent a bántalmazások aránya, így továbbra is mintegy minden ötödik magyar családban bele vannak taszítva a nők a tehetetlen áldozat szerepébe.

Mi történik akkor, ha a nők jogait megfelelően képviselik mind gazdaságilag, mind pedig politikailag? Finnország egy megfelelő példa lehetne erre, ahol a nők részvétele a politikában megközelíti az ötven százalékot, mi több, az országot öt nő vezette 2023 első negyedévében. 2023-tól egy jobboldali párt férfi képviselője, Petteri Orpo vette át a miniszterelnöki feladatokat Sanna Marin baloldali képviselő miniszterelnöktől. Ahogyan a női vezetésre reagálnak az emberek, az megmutatja a női szerepelvárásokat szerte a világban. Ezeket a női vezetőket nem egyszer szexualizálták, illetve az anyai, családi szerepüket emelték ki a velük készült interjúkban, valamint a családi és munkahelyi szerepek konfliktusairól faggatták őket, sőt, csodálkozva kérdezték őket arról, hogy hogyan beszélik át feladataikat a mindennapok során (Halme 2023). Ez rámutat arra, hogy világunk a huszonegyedik században még mindig nem tudta befogadni a nemek közötti egyenlőséget, a nők nemi stigmatizációja még mindig átüt az ál-egyenlő ideológiákon.

Összegzés

Napjainkban erőteljes visszarendeződés zajlik a nemek közötti egyenlőség eddig elért eredményeiben. Az anya és apa kapcsolatának hatása a gyermek fejlődésének kialakulására alulreprezentált a tudományos kutatásban. A párkapcsolati szerepek asszimmetriája miatt még mindig a szimbiotikus anya-gyerekek kapcsolat az alapvető patogén minta. A patriarchális értékrend interiorizálása családi mintákon, mikrotraumákon keresztül „öröklődik”. A holokausztrauma transzgenerációs átadásához hasonlóan sokkal több figyelmet igényel ez a folyamat mind a kutatásban, mind az oktatásban, valamint a klinikumban is. Az egyéni terápiákban, párterápiákban a partnerkapcsolati problémák feldolgozásánál ezeknek a traumáknak és értékinteriorizációknak a feldolgozása is kívánatos. Ez persze számos kérdést felvet: ha a nők elleni erőszak primitív motivációi a patriarchális társadalom

fenntartására irányuló törekvések eredője, azaz az irigység, a versengés és az ebből fakadó leértékelés, erőszakos elnyomás állandóan visszatérő, társadalmi szintű megjelenései átszövik mindennapjainkat, akkor a társadalmi szerepelvárások újratanulásának transzgenerációs problémája megoldandó feladat.

További vizsgálatokra van még szükség ahhoz, hogy jobban megértsük: vajon miért tartja magát olyan makacsul még napjainkban is a nők elnyomása, miért erőszakolja a propaganda a közvélekedésre a hagyományos női szerepeket, és miért erősödik ez az ellenerő a nők egyenlősödési törekvéseivel szemben? A terápiás klinikum és az azt körülölelő történelmi-kulturális kontextus között szoros kapcsolat van, ami felveti a klinikusok társadalmi felelősségének kérdését. Vajon elegendő-e, ha a klinikus tudatosítja a nők elnyomásának a közbeszédben, családi milióban való rejtett eszközeit, mechanizmusait? Sikeres lehet-e ezen a téren a terápia, ha a terápiás célok szembemennek az aktuális társadalmi, hatalmi, politikai elvárásokkal? Felismeri-e egyáltalán a klinikus a páciens problémáinak a társadalmi elnyomásból fakadó okait? Dolga-e egy terapeutának a társadalomkritika, és mit képvisel (kell/kellene képviselnie) ezzel kapcsolatban a páciense felé?

A pszichoterápiában az egzisztenciális lét dilemmáinak megvilágosítása alapjában nem feladata a pszichoterápiás munkának, ám a pszichoterapeuta és páciense óhatatlanul eljutnak az egzisztenciális kérdésekig, és ilyenkor a terapeuta – ha tud róla, ha nem, ha szeretné, ha nem – a létezését megvilágosító filozófussá válik, és szükségszerűen segíti kliensét, hogy jobban tájékozódjék a világban, ideértve az identitását meghatározó szerepelvárásokat, és azok meghaladását is.

Irodalomjegyzék

Bandura, A., & Walters, R. H. (1977): '*Social learning theory* (Vol. 1)', Prentice Hall: Englewood cliffs.

Bateson, G., Jackson, DD., Haley, J., Weakland. J. (1956): 'Toward a Theory of Schizophrenia', *Behavioral Science* 1(4), 251-264. o. <https://doi.org/10.1002/bs.3830010402>

Bereczkei T. (2008): '*Evolúciós pszichológia*', Budapest: Osiris.

Bosson, J. K., & Michniewicz, K. S. (2013): 'Gender dichotomization at the level of ingroup identity: what it is, and why men use it more than women', *Journal of Personality and Social Psychology*, 105(3), 425. <https://doi.org/10.1037/a0033126>

Brogan, D., & Kutner, N. G. (1976): 'Measuring Sex-Role Orientation: A Normative Approach', *Journal of Marriage and Family*, 38(1), 31–40. o. <https://doi.org/10.2307/350548>

Borgos A. (2017): 'Pszichoanalitikus elméletek nőiségképe Freudtól a feminista pszichoanalízisig', In: *Társadalmi nemek. Elméleti megközelítések és kutatási eredmények*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 21-37. o.

Byung-Chul Han (2015): '*The Burnout Society*' Stanford: Stanford University Press.

Cabeza, M. F., Johnson, J. B., & Tyner, L. J. (2011): 'Glass ceiling and maternity leave as important contributors to the gender wage gap', *Southern Journal of Business and Ethics*, 3, 73-85. o.

Carlson, D. L., & Knoester, C. (2011): 'Family structure and the intergenerational transmission of gender ideology', *Journal of Family Issues*, 32(6), 709-734. o. <https://doi.org/10.1177/0192513X10396662>

Csabai M. & Erős F. (1997, szerk.): '*Freud titokzatos tárgya. Pszichoanalízis és női szexualitás*', Budapest: Új Mandátum.

Chalmers, J., Petterson, A., Woodford, L., & Sutton, R. M. (2022): 'The Rights of Man: Libertarian Concern for Men's, But Not Women's, Reproductive Autonomy', *Political Psychology*, 44(3), 603-625. o. <https://doi.org/10.1111/pops.12867>

Chang, W. (2020): 'The monstrous-feminine in the incel imagination: Investigating the representation of women as "femoids" on /r/Braincels', *Feminist Media Studies*, 22(2), 254-270. o. <https://doi.org/10.1080/14680777.2020.1804976>

Cooper, M. (2021): 'The alt-right: Neoliberalism, libertarianism and the fascist temptation', *Theory, Culture & Society*, 38(6), 29-50. o. <https://doi.org/10.1177/0263276421999446>

Colaner, C. W. & Rittenour, C. E. (2015): ' "Feminism Begins at Home": The Influence of Mother Gender Socialization on Daughter Career and Motherhood Aspirations as Channeled Through Daughter Feminist Identification', *Communication Quarterly*, 63(1), 81-98. o. <https://doi.org/10.1080/01463373.2014.965839>

Connell, R. W. (1995): '*Masculinities*', Berkeley: University of California Press.

Connor, R. A., Glick, P., & Fiske, S. T. (2017): 'Ambivalent sexism in the twenty-first century', In C. G. Sibley & F. K. Barlow (Eds.), *The Cambridge handbook of the psychology of prejudice*, 295-320. o. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316161579.013>

Cunningham, M. (2001): 'The influence of parental attitudes and behaviors on children's attitudes toward gender and household labor in early adulthood', *Journal of Marriage and Family*, 63, 111-122. o. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00111.x>

Davis, S. N. (2006): 'Gender ideology construction from adolescence to young adulthood', *Social Science Research*, 36(3), 1021-1041. o. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ssresearch.2006.08.001>

Davis, S. N., & Wills, J. B. (2010): 'Adolescent gender ideology socialization: Direct and moderating effects of fathers' beliefs', *Sociological Spectrum*, 30(5), 580-604. o. <https://doi.org/10.1080/02732173.2010.496106>

Dhar, D., Jain, T., & Jayachandran, S. (2019): 'Intergenerational transmission of gender attitudes: Evidence from India', *The Journal of Development Studies*, 55(12), 2572-2592. o. <https://doi.org/10.1080/00220388.2018.1520214>

Drolet, J. F., & Williams, M. C. (2020): 'America first: paleoconservatism and the ideological struggle for the American right', *Journal of Political Ideologies*, 25(1), 28-50. o. <https://doi.org/10.1080/13569317.2020.1699717>

Eagly, A.H. (1987): '*Sex Differences in Social Behavior: A Social-role Interpretation*', Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Ex, C. T. G. M.,; Janssens, J. M. A. M. (1998): 'Maternal influences on daughters; gender role attitudes', *Sex Roles: A Journal of Research*, 38(3-4), 171-186. o. <https://doi.org/10.1023/A:1018776931419>

Enyedi I. 'Weininger Otto előadása a bécsi egyetemen- filmes rekonstrukció: Az én XX századom', (Enyedi Ildikó, 1989, filmrészlet) https://www.youtube.com/watch?v=kDqstZ5_59k

Ferenczi S. (1900): 'A nők fiziológiás gyengeelméjűségéről- recenzió: J. P. Möbius, „Über den physiologischen Schwachsinn des Weibes" ', *Gyógyászat*, 40(31), 491-492. o.

Fodor É., & Balogh A. (2010): 'Back to the kitchen? Gender role attitudes in 13 East European countries', *Zeitschrift für Familienforschung*, 22(3), 289-307. o. <https://doi.org/10.20377/jfr-259>

Fordham, G., & Penh, P. (2006): '*As If They Were Watching My Body*', *Pornography and the Development of Attitudes Towards Sex and Sexual Behavior Among Cambodian Youth*. Phnom Penh, Cambodia: World Vision.

Fowers, A. F. & Fowers, B. J. (2010): 'Social dominance and sexual self-schema as moderators of sexist reactions to female subtypes', *Sex Roles* 62, 468-480. o. <https://doi.org/10.1007/s11199-009-9607-7>

Fredrickson, B. L., & Roberts, T. A. (1997): 'Objectification theory: Toward understanding women's lived experiences and mental health risks', *Psychology of Women Quarterly*, 21(2), 173-206. o. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1997.tb00108.x>

Freud, S. ([1933] 1999): 'A nőiség', In: Freud: Újabb előadások a lélekelemzésről. Budapest: Filum. 126-151. o.

Friston, K.J., Stephan, K.E., Montague, R. & Dolan, R.J. (2014): 'Computational psychiatry: the brain as a phantastic organ', *The Lancet Psychiatry*, 1(2), 148-158. o. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(14\)70275-5](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(14)70275-5)

Gera D., & Halmosi D. (2023): '*Gender equality in Hungarian workplaces*', Lexology.

Glance, A. M., Dover, T. L., & Zatzkin, J. G. (2021): 'Taking the black pill: An empirical analysis of the "Incel"', *Psychology of Men & Masculinities*, 22(2),288–297. o. <https://doi.org/10.1037/men0000328>

Glick, P. & Fiske, S. T. (1996): 'The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism', *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(3), 491–512. o. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.70.3.491>

Glick, P., Fiske, S. T., Mladinic, A., Saiz, J. L., Abrams, D., Masser, B., et al. (2000): 'Beyond prejudice as simple antipathy: hostile and benevolent sexism across cultures', *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(5), 763–775. o. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.79.5.763>

Glick, P., Fiske, S. T. (2006): 'Ambivalens szövetség. Az ellenséges és a jóindulatú szexizmus mint a nemi egyenlőtlenség egymást kiegészítő igazolása', In: Hamilton, D.L., Fiske, S.T., Bargh, J.A.: *A társak és a társadalom megismerése*. Budapest: Osiris, 389–414. o.

Gloch, K. (2006): '*Nietzsche - a nőkről - A szövegeket válogatta és kommentálta Klaus Goch*', Budapest: Holnap Kiadó

Grunau, K., Bieselt, H. E., Gul, P., & Kupfer, T. R. (2022): 'Unwanted celibacy is associated with misogynistic attitudes even after controlling for personality', *Personality and Individual Differences*, 199, 111860. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2022.111860>

Halme, M. (2023): 'First Five', Series, Netflix.

Hartup, W. W. (1962): 'Some correlates of parental imitation in young children', *Child Development*, 33(1), 85–96. <https://doi.org/10.2307/1126635>

Hughes, C., Bolis, M., Fries, R., & Finigan, S. (2015): 'Women's economic inequality and domestic violence: exploring the links and empowering women' *Gender & Development*, 23(2), 279–297. o. <https://doi.org/10.1080/13552074.2015.1053216>

Jaki, S., De Smedt, T., Gwóźdź, M., Panchal, R., Rossa, A., & De Pauw, G. (2019): 'Online hatred of women in the Incels.me forum', *Journal Of Language Aggression And Conflict*, 7(2), 240–268. o. <https://doi.org/10.1075/jlac.00026.jak>

Johnson, C. A. (2022): *The Relationship between Paid Maternity Leave and the Gender Wage Gap: A Country-Level Analysis*, Washington: Georgetown University.

Johnson, S. (2014): '*Perfectionism, the thin ideal, and disordered eating: Does internalized misogyny play a role?*' [Doctoral dissertation], Norman, Oklahoma: University of Oklahoma. <https://hdl.handle.net/11244/8107>

Jost, J. T., & Banaji, M. R. (1994): 'The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness', *British Journal of Social Psychology*, 33(1), 1–27. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.1994.tb01008.x>

Kapusi K. (2008): "Róza mama" - Ferenczi Sándor édesanyjáról', *Thalassa*, 19(3), 84-90. o.

Kántás É. M. (2022): 'A nők tekintélyszerepeihez való viszonyulás a szexuális orientáció és a szexista hiedelmek tükrében', *Alkalmazott Pszichológia*, 22(3), 35-56. o. <https://doi.org/10.17627/ALKPSZICH.2022.3.35>

Kántás É. M. & Kovacs M. (2022): The role of sexual orientation and the perceived threat posed by men in the acceptance of sexism. *Acta Psychologica*, 230. 103749, <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2022.103749>

Kengyel J. G., Gál E., & Nagy K. A. (2023): 'Ha férfi vagy, légy férfi? A férfias viselkedés és nemi szerepek narratív mintázatai', *Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat*, 12(2), 22-45. o. <https://doi.org/10.14232/tntef.2022.2.22-45>

Kozma L., & Kocsor F. (2018): 'Elvárások és azonosulás: a férfi nemi szerep többszemponú vizsgálata', *Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat*, 8(2), 39-65. o. <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/tntef/article/view/33853>

Kulik, L. (2002): 'Like-sex versus opposite-sex effects in transmission of gender role ideology from parents to adolescents in Israel', *Journal of Youth and adolescence*, 31(6), 451-457. o. <https://doi.org/10.1023/A:1020263120774>

Martínez, P., Nazif-Munoz, J. I., Rojas, G., & Magaña, I. (2022): 'Structural gender inequalities and symptoms of postpartum depression in 40 countries', *Journal of Affective Disorders*, 297, 381-385. o. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2021.10.014>

Maxwell, D., Robinson, S. R., Williams, J. R., & Keaton, C. (2020): ' "A short story of a lonely guy": a qualitative thematic analysis of involuntary celibacy using reddit', *Sexuality & Culture*, 24(6), 1852-1874. o. <https://doi.10.1007/s12119-020-09724-6>

Meier, H. C. (1972): 'Mother-Centeredness and College Youths' Attitudes toward Social Equality for Women: Some Empirical Findings', *Journal of Marriage and Family*, 34(1), 115-121. o.

Mészáros J. (2022, szerk): '*Ferenczi a pszichoanalízis felé – preanalitikus írások (1897-1908)*', Budapest: Oriold Kiadó.

Miller, G. (2006): '*A párválasztó agy*', Budapest: Typotex.

Min, J., Silverstein, M., & Lendon, J. P. (2012): 'Intergenerational transmission of values over the family life course', *Advances in Life Course Research*, 17(3), 112-120. o. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2012.05.001>

Moen, P., Erickson, M. A., & Dempster-McClain, D. (1997): 'Their Mother's Daughters? The Intergenerational Transmission of Gender Attitudes in a World of Changing

Roles', *Journal of Marriage and Family*, 59(2), 281–293. o. <https://doi.org/https://doi.org/10.2307/353470>

Moya-Garófano, A., Moya, M., Megías, J. L., & Rodríguez-Bailón, R. (2022): 'Ambivalent sexism and women's reactions to stranger harassment: The case of piropos in Spain', *Psychology of Women Quarterly*, 46(4), 454-467. o. <https://doi.org/10.1177/03616843221115339>

N. Kollár K. & Szabó É. (2004): 'A nemi identitás és a társadalmi nemi szerepek kialakulása', In N. Kollár K. & Szabó É. (szerk.) *Pszichológia pedagógusoknak*. 500–502. o. Budapest: Osiris Kiadó

O'Neil, J.M. (1982): 'Gender-Role Conflict and Strain in Men's Lives', In: Solomon, K., Levy, N.B. (eds) *Men in Transition*. Boston MA: Springer.. https://doi.org/10.1007/978-1-4684-4211-3_2

Perales, F., Hoffmann, H., King, T., Vidal, S., & Baxter, J. (2021): 'Mothers, fathers and the intergenerational transmission of gender ideology' *Social Science Research*, 99, 102597. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2021.102597>

Piggot, M. (2004): '*Double jeopardy: Lesbians and the legacy of multiple stigmatized identities*', Psychology Strand at Swinburne University of Technology, Australia: Unpublished thesis.

Pikó B., & Keresztes N. (2007): 'Serdülők egészségmagatartása két szociális megküzdési (coping) mechanizmus tükrében', *Magyar Pszichológiai Szemle*, 62(2), 203-214. o.

Platt, L., & Polavieja, J. (2016): 'Saying and Doing Gender: Intergenerational Transmission of Attitudes towards the Sexual Division of Labour', *European Sociological Review*, 32(6), 820–834. o. <https://doi.org/10.1093/esr/jcw037>

Pongrácz T. (2005): 'Nemi szerepek társadalmi megítélése. Egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat tapasztalatai', In: Nagy Ildikó–Pongrácz Tiborné–Tóth István György (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*. Budapest: TÁRKI-ICSSZEM, 73-86. o.

Rippon, G. (2019): '*The Gendered Brain: The new neuroscience that shatters the myth of the female brain*', London: Penguin Random House.

Rippon, G. (2020): Tedx Talk: '*A Gendered World makes a Gendered Brain*', Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=2s1hrHpp15E>

Roith, E. (1987): '*The Riddle of Freud: Jewish Influences on His Theory of Female Sexuality*', London: Routledge Publishing.

Rutai L. (2023): 'In Hungary, Politics Is Mainly A Man's Game', Retrieved from <https://www.rferl.org/a/hungary-politics-women-man-s-game/32401814.html>

Scaptura, M. N., & Boyle, K. M. (2020): 'Masculinity threat, "incel" traits, and violent fantasies among heterosexual men in the United States', *Feminist criminology*, 15(3), 278-298. o. <https://doi.org/10.1177/1557085119896415>

Sharro, E. A., Rhodes, J. H., Nteta, T. M., & Greenlee, J. S. (2018): 'The first-daughter effect: The impact of fathering daughters on men's preferences for gender-equality policies', *Public Opinion Quarterly*, 82(3), 493-523. o. <https://doi.org/10.1093/poq/nfy037>

Sidanius, J., & Pratto, F (1999): '*Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*', Cambridge: Cambridge University Press.

Sróka T. (2022): 'Nemi ideológiák generációs átvitele', In: Kengyel, J. G. (szerk.). *NEM egyenlő – Nemi alapú egyenlőtlenségek Magyarországon*, 149-174. o. Budapest: Oriold és Társai.

Swim, J. K., & Hyers, L. L. (2009): 'Sexism', In T. D. Nelson (Ed.), *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination*, 407-430. o. New York: Psychology Press.

Szabó M. (2008): '*A társadalmi nemekkel kapcsolatos dinamikus nézetrendszerek szociálpszichológiai vizsgálata: Ideológiák és sztereotípiák, nemi tipizáltság és társas identitás*', Doktori (PhD) disszertáció. Budapest: ELTE Pszichológiai Doktori Iskola.

Szarka V., Faragó L., & Kengyel J. G. (2022): 'A közéleti szexizmus elfogadásának háttere', In: Kengyel, J. G. (szerk.). *NEM egyenlő – Nemi alapú egyenlőtlenségek Magyarországon*. 265-294. o. Budapest: Oriold és Társai.

Szymanski, D. M., Gupta, A., Carr, E. R., & Stewart, D. (2009): 'Internalized misogyny as a moderator of the link between sexist events and women's psychological distress', *Sex Roles*, 61(1-2), 101-109. o. <https://doi.org/10.1007/s11199-009-9611-y>

Tenenbaum, H. R., & Leaper, C. (2002): 'Are parents' gender schemas related to their children's gender-related cognitions? A meta-analysis', *Developmental Psychology*, 38(4), 615-630. o. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.38.4.615>

West, C., & Zimmerman, D. H. (1987): 'Doing gender', *Gender & society*, 1(2), 125-151. o. <https://doi.org/10.1177/0891243287001002002>

Weininger, O. (1913): '*Nem és jellem*', ford. Gábor Andor, Budapest: Dick Manó kiadó.

Wight, V. R. (2008): '*The intergenerational transmission of gender-role attitudes and behavior: how do parents matter?*' Doktori disszertáció, Washington: University of Maryland, College Park.

Winnicott, D. W. (1953): 'Transitional objects and transitional phenomena'. *International Journal of Psychoanalysis*, 34, 89-97. o.

Wirth J., & Winkler Zs. (2015): 'NŐK ELLENI ERŐSZAK az adatok tükrében. FRA-népeség-bűnügyi statisztikák', NANE.

World Health Organisation (31 January, 2023): '*Female genital mutilation*' [Női genitális csonkítás]. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/female-genital-mutilation>

Wraga, M., Helt, M., Jacobs, E. & Sullivan, K. (2007): 'Neural basis of stereotype-induced shifts in women's mental rotation performance', *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 2(1), 12–19. o. <https://doi.org/10.1093/scan/nsl041>

Žižek, S. (1989): *The Sublime Object of Ideology*. London, New York: Verso.

Žižek, S. (1994): *The Metastases of Enjoyment: six essays on women and causality*. New York: Verso .

Žižek, S. (1997): *The Plague of Fantasies*. London, New York: Verso

THE ORIGIN OF MISOGYNY IN THE PATRIARCHAL SOCIETY: PSYCHODYNAMIC AND CULTURAL CONSIDERATIONS

JUDITH GABRIELLA KENGYEL, ANDREA MIRCSE, ÉVA MAGDOLNA KÁNTÁS,
TAMÁS TREUER

Nowadays, alongside with the slow disintegration of the patriarchal society, prejudices against women and fears about them are increasing, and at the same time hateful remarks are becoming more common in public discourse and in relationships. The authors present a cultural historical overview to discover the origins of misogyny and, in this context, the social reactions to the four waves of feminism. They also provide an overview of how early psychoanalytic theories nourished men's fear of women and how one-sided the concept of femininity was in early psychoanalysis, as well as how it is still present in theoretical texts today. How could Freud be so wrong about women when he was the one who was able to create a universal understanding and lay the foundations of personality functioning, psychopathology and treatment relying on a sensitive introspection of his own and others' emotional difficulties? How could Ferenczi, who is today considered an early forerunner of intersubjectivity, have also such a wrong opinion about women? In the article, the authors also point out the role of transgenerational microtraumas of social psychological and individual developmental psychological processes in the persistence of misogyny. According to the authors' hypothesis, the recurrence of individual microtraumas over generations and their psychodynamic relations to each other make the fight against misogyny very difficult.

Keywords: misogyny, psychoanalysis, sexism, patriarchy, philosophy